

Kwó-ò tò pɪ dùkù sɛbéynɛ

Guide de l'animateur

ONEBOOK

Kwó-ò yah tẽ tẽ Sɛbéynɛ

Yi gben sɔkɔ

Guide d'animateur

Traduit du Dioula en Toussian

Traduction: Ouattara Mawa

Mis en page: Pleis Trudi

Révision: Coulibaly Soungalo

Association Nationale pour la Traduction de la
Bible et l'Alphabetisation

ANTBA Toussian

ONEBOOK

L'alphabet utilisé dans cette publication est une orthographe provisoire. Elle est en accord avec l'alphabet agréé par la Commission Nationale des Langues Burkinabè.

Deuxième édition
Première impression
Troisième trimestre 2013

© **Tous droits réservés**

Association Nationale pour la Traduction de la Bible et
l'Alphabetisation
ANTBA Toussian, Burkina Faso

Kwó-òlẹ

Sébéy pír mè pɪ kwó-ò yohnɪ n mɔ yĩnnɛ. Kwó-ò yĩnɛ à kè kar. Kè kɪ lékámne à kɔ̃.

Wâh sébéy mè tyíyónì noh, té kè wâl nópɪ kɔ sãh yo sɔ̃, á tò náh n tah n pi á tyí. Á kɪ dar á tò sɔkɔ súú tɔlɛ.

Ñtɛ sébéy mè-á tò pɪ dùkù nêne n wêkɪ, wâh sé pí-ńkêne sɛ́, yõre náh n wɛ n pi á tò sɔkɔ.

Yáhkì nê-á n yãh yi gben sɔkɔ á kɪ ké wɛ yáhkì sébéy sɔkɔ.

Kwó-ò dùkùlẹ, ànê wãh yĩnɛ à nêne n pɪ

À yĩnɛ à nɛ n mɛ ñ kwil wɛynɛ n wãrkɪ n pne palle, képah náh pɪ à nɛ n mɛ kéle n sãh.

À yĩnɛ à névyɛ tɛ dùkù pĩ.

À yĩnɛ ñ pɪ dùkù sɔkɔ, névyɛ tɛ wɛ ñ yah sennɛ n ku.

À yĩnɛ ñ pɪ dùkù nɛ n mɛ kódírí pɪ dùkùlẹ.

Wró yĩnɛ kè nɛ n mɛ ñ tyí kãrn pɪ gbíne.

Névyɛ képah náh pɪ kãrn pípú yĩnɛ pè ñ yĩn gbule n yo.

À yĩnɛ à tɛ wɛ sóríle n mɔ sáhpú sɔkɔ gbɪ yõ.

À yĩnɛ à pĩ, képah náh pɪ à sɛ́ ké yõ nɛ yóré-á mɛ, pé kwil wɛy sáhnó sɔkɔ.

À yĩnɛ à ñ gblɔ̃ynɛ n tɔ̃ n sah palle à mó flɔ wúnóle n mɔ.

Ñmɔ ànê pé gbãn, képah náh pɪ pé kwil yah tãn wró yĩnɛ kè nɛ n mɛ télnóle.

À náh yĩnɛ à kóle névyɛlɛ n ko.

À náh yĩnɛ à mékìlɛ n pɪ.

À náh yĩne à ò fòkòle n vyāh sáhpú wró. Nê-à pilki, à yĩne à tē we ké yah yo ò tyí palle, kè káh ne n me dírí sòkò.

Kwó-ò tòle

À yĩne à sáhpú yahle n tē gbí ànê tómm wèkì yō.

Kwónónò pól sòkò, à yĩne à ò gblǒyne n vi n sah, sébéy sòkò.

Sáhpú-á gbí nê yah tókò, à yĩne à ne n pò n pò képah sòkò.

À yĩne à kwónóle n kò kǎh yo sǒ yah tē tē sébéy sòkò.

À yĩne à ne n yah n pò sáhpú tyí nónó-á me n yò.

À yĩne à sébéynó yām, pǎh nónóne à kò.

Wĩn wey sètyahlo kàrnóle

Gbĩnyìkì pól kàrn yĩne lérénó nìnnóle. Sò nê-á sètyahlo kar sòle, tyi nónó-á yĩne sè pì n syi n pò wē sò, sè we yò:

Tò nê-á yĩne lérí tóní sòkò.

1) **Kàrnóle**, képah tó yĩne lérí tóníne. Kéne kàrnóle lérí tóní mè sòkò, wárkínó kì pì sésár ògbē yō kì sáhpú wēkì. Gblǒy núkúní kàrnó tó kì pè wēkì.

Sésár ògbē yō kàrnó pì dùkùle:

-Yókè nê-á n kar n pì, képah ògbò wilki.

-N tē n pyē túnó sètyah, ànê tú-ńkê sètyah wah wē sòkò.

-N tē n pyē kè tye yónè yáhnkōnole.

Yèyĩ tyí nò ò tyí. À kì fē yèyĩ pì mò nò kò pè kì n kuku n kò yìsyònnè, tē yé náh òmò yní we n pì kégbó sòkò. Lékám me yĩ ò tyí, à kì fē pì névyè yah tē-ò pèpèyne. Syáh ànê yèyĩ tyi ye òmò n ne n yah n kò, à náh ò gbòle n dahbí névi tir sòkò. À kì fē n mir n kò fòkòvyàhnè ne sǒ se pì tē névi náh me n yah n dah n mò tir mè tyí sòkò nì? Tē òmò wò náh n de n pì ké sòkò. Névi yām tē wò ònne n tē, tē à náh n yòkò syah súú ńkê. Tē pǎh tir yó wò dahbí ò gbò nê-á à yĩne à pì káhkáh, képah sòkò ye yé kì pì ne ténpnè-ò-á ònne.

N tyítúkúnine: À n vlí, ànê sényán me ò sòkò. Képah ye, wǎh sò fē tyi nónó pì n pì, à n tē sè pì n kwì. À n ne n sò ne pé náh n tē n we n pì. Névyè pínmònsyónó tyí nò ò tyí, wǎh pè we tò sòkò. À tòtòle n pì n kah tir sòkò dé-ńsah, kǎh pì sǐ, wǎh dubi ténwèno nêne, kè n ne n tē n syi n yuku ò tyí.

Vìnmòno nê-á òmò yĩne à we ò min sòkò, képah ye ne, Liyel tyínònnole à kò, à mó à pì pèpòrì pì-òle, à mó népékè ko ò nì sòkò.

Ñ tyítúkúnine: Yèkwɔɾɪ ànê fɔ̀kɔ̀kwĩ̀kì névi gblɔ́y kyɔ̀mìnɔ́ kèpékè ye n tye ò tǎhkùle. Tir-á sɔ̀npíle n kwǎh ò nɪle n tɛ, ànê à n ne n sɔ́ ne tyi pól-á yĩne péwɔ́ óle, kèpah ò minne n yíkɪ. Névi-à pɪ ò tyí kwéy, à n ne tɛ-á de pé tyí, kèpah nǎh pɪ, wǎh pé gbyɔ́. À ò gblɔ́yne n kah n tɛ névyele. Névyé-à nùkú n plɔ́ n yǎh ò tnɔ́, à n ne péwɔ́ tyí-á pè n yo. Kǎh pɪ sɛ́, névyé n ne n de òmɔ́ tyí kúmm. Òmɔ́ tir kètúkùyɔ́ tɪn óle n yah, kèpah ye à n ne n sɔ́ ne pé tyípíní nǎh névi yí yuku n pi. Névi-à de ò tyí, à nǎh kéle n yɔ́ n mɔ́ n pne súú, tir tɛ́nsàh-ò ye òne. À me syísyí tɛ ò fɔ́kɔ́ me kwĩ̀nkínóle. À kɪ fɛ́ tir syi sah mo ò fɔ́kɔ́ sɔ́kɔ́ fɔ́ kɪ pɔ́ n kohlɪ kéle.

Liyel ó kɪ fɛ́ vi mɔ́ òmɔ́ nɪle kɪ: Tyínónó, ànê nìvìnì, ànê yèvinune à kɔ́, tɛ kɪ à yohnɪ mɔ́ à kɔ́ à kɪ tɛ we ò gblɔ́y tyí.

Syísyí névile

Ñ tyípeplɔ́le: Pɪ dùkù nê-á me òmɔ́ tyí, à me syísyí, vínóle, à nǎh n sal. Fókósɔ́nɔ́ dò nǎh me ò tyí. Òmɔ́ tɛ tyí, kèkōyó min mène, yèvinɪ ó ye. Kǎh pɪ sɛ́, à nǎh ò gblɔ́yne n dah n mɔ́ tir yó òtɛ sɔ́kɔ́. Wǎh pɪ syísyí à nǎh ò fɔ́kɔ́le n sɔ́ sɛ́, tir yó òtɛ nǎh ò yahle n kwɔ́. Ò nìvìnì nǎh n pne ò fɔ́kɔ́vyǎhnine, à me ò dùkùle gbímegbí. Kódíbí nǎh n yah n kwɔ́ ò tyí.

Gblɔ́y nùkúní kàrnóle

Kèpah me sáhpú mréy sɛ́béy sɔ́kɔ́.

2) Wǎrkínóle

Sésár ògbɛ́ yɔ́ wǎrkínó wɛ́kɪ dùkùle.

-Sètyah nê-á n wǎrkɪ kèpah ògbò wɛ́kɪ.

-Ñte n pyɛ gbò vi mɔ́ dùkù wɛ́kɪ.

-Kèpah nǎh wǎrkínó kɪ pɪ sésár pɪ yɔ́.

Gblɔ́y nùkú wǎrkínóle.

-Sésár pɪ yɔ́ wǎrkínó sáhnóle

-Nóhnwǎrkúnɔ́le

3) Drɔ́ Kònnóle

Wǎh me yòhnìnmonɔ́ tyí drɔ́ kònnó tyí sɔ́kɔ́, yah n te drɔ́ kònnó sɛ́béy sɔ́kɔ́.

4) Tò sáhnó yah yónóle

Kyɔ̀mìnɔ́ pɪ ásò.

Kǎh kàrnó ànê wǎrkínó fɛ́kɪ wɛ́ sɔ́kɔ́. Tò-á pɪ n sɔ́kɔ́ n pi sɔ́, kèpah ye nǎh sɛ́béy gbàn sɔ́kɔ́.

Kàrnó kwónó kō dùkùlè

Wâh sètyah kar tɛ, kɛpah nâh pɪ kârn tyénólɛ dé! Á yīnɛ n̄ kàrnólɛ sâhpú wekɪ n yīí. N̄ tɛ sèmìrn kàrnó ànê sé dùkù pínólɛ pè wèkɪ n yīí, sònko pè kârn pɪ yōre kwâh ñgbēnɛ. Sâhpú sɛbéy gbò gben ànê ké téy pól mɛ sèmìrkɪ wey wèkɪ kar dùkùlɛ n wèkɪ.

1) Sâhpú kârn sɛbéy kar dùkùlè.

Á yīnɛ n̄ sâh-ò yó kō à pɔ sèmìrkɪ wey wèkɪ kar no pól kō pè noh. N̄mɔ-à kar kwéy, á kɪ tō ñn̄i ye à kɪ pɔ kwéy kar. Á kɪ n pɪ sɛ́ fós névyɛ náhnâh-à wɛ kar, ñyâh-à mɛ tah, á kɪ kɛpah yah yo. Pâh sèmìrkɪ wey wèkɪ kar tɛ, á syɪ kè kar á gbl̥ɔy.

2) Sèmìrkɪ wey wèkɪ dùkù yah yónyínólɛ.

Á píkinyahno yīnɛ sè sɔkɔ sèmìrkɪ wey wèkɪ sɔkɔ tyi yō.

3) Nóhnwārkúnólɛ

Wey wèkɪ núkú tɔkɔ sèmìrkɪ mɛ sɔkɔ n̄ nóhnwārkúnɔ pɪ tyah gbīnɛ. Nɛ n yuku yárr, n̄ tɛ wānnɛ n mɔ n yuku á sàlnó yō kârn-à n yuku yahle.

4) Drɔ kònólɛ

Yah n tɛ drɔ kònó sɛbéy sɔkɔ.

Yèkwɔrɪ ànê fɔkɔkwĩnkɪ névile

N̄ tyípeplɔlɛ: N̄ pɪ dùkù tyí yah nâh n wɛ n pne. Á n̄ gbl̥ɔynɛ n kō névyɛ yòhn̄n̄mɔnɔ sɔkɔ. Á n nɛ mɛ ké tyí nɛ tyi nɛ n pɪ sé yah yō, ànê tir dékè ñnɛ n tɛ súú. Syáh tyi tyí nâh nɔ ñn̄i yó ñtɛ tyí à nɔ ñmɔlɛ. Pɪ dùkù núkú nâh mɛ n̄ tyí. Á kɪ fɛ tir yó fɛ syi yò, dɔ kwéy tɛ kɪ tō fɛ kénɛ tir yahle milki no tyí.

Yèkwɔrɪ ànê fɔkɔkwĩnkɪ névile, kódí pèpɛy ye ñnɛ, tɛ n̄ tò tah. N̄mɔ nâh n kyɪ n pɔ névyɛ tyí dé, névyɛ ye n pɔ n pɔ ñmɔ tyí. Pɪ dùkù nópɪ pól sɔkɔ, kè mɛ á kɪ nɛ névyɛ sɔ́ n sɛ n kal ñmɔ yō. Tir tónsàhn̄pɪnɔ tyí-á nɔ n̄ tyí sɛ́, à nâh n̄ nâhle n vi névile n kō nê-à mɛ so tɛ ñmɔ tyí.

No téló tyí nɔ n̄ tyí, tɛ à n nɛ n mɛ ké tyí nɛ pé tɔ tyí nɔ névyɛ tyí. Tir yó-à pɪ nê-á yèkwɔrɪ mɔ n̄ sɔkɔ, à n tyah n̄ gbl̥ɔynɛ n tɛ náhnâh.

Yèkwɔrɪ ànê fɔkɔkwĩnkɪ névi tyi níy ténó fírfír ye à kō wâh tò yóle n tyah, tãntãn nónó-á kɪ fɛ à syikɪ mɔ, ă sè wɛ. Kàh pɪ sɛ́, à nâh tyísánnɛ n tyah súú, à n nɛ n mɛ ké tyí nɛ pé pĩ tyí nónó pól-á kɪ fɛ pɔ tir mɛ tyí sōwâh sɔkɔ.

Ñtɛ wâh tir tyah tɛ wɔlɛ, à n fike n mɔ ké nâh sɔkɔ fós nɛ kè pɪ ó pɪ.

«Névi n dubi ténwɛ-òlɛ, à nàh ñkɛnɛ n pɔ n pɪ kɛlɛ».

À nàh n kwɔɔ n mɔ névyɛlɛ pé yèkwɔɔ gbí sɔkɔ, névi yām nàh ñnɛ n tɛ gbule. Wàh névi yétí wɔ wɛ gbí nɛnɛ, kèyǎhlɛ ñ wil n ku. Syáh tyi tyí nàh gbɛ mɔ ñ tyí. Nê tyí-á nɔ kal ñ tyí, gbàn yí ye. Yòbɛnɔɔ-à wɛ ñ tyí tir yó sɔkɔ, à nàh n ye kè ñnɛ n kal. À nàh wróle n yíkɪ póllɛ, tir ný kàhntɛnɔ yáryár ñ gblóle n vyāh. Képah ye, wàh fyò tir nê yah tɔkɔ, ǎ képah ólɛ n yíkɪ.

Tyi nónó-á kɪ fɛ ñ yah kō ké pínóle, à nàh sɛpile n mɔ n kō. À n nɛ mɛ ké tyí nɛ pé dɔkɔ tɛ no yō, képah ye ǎ péle n pɪ ñ dyɔ dyɔ tɛnɛ. Fòkòvyǎhnì névi-à pɪ Liyel ní-òlɛ, kè kɪ tah ñ tyí kɪ Yesu wɛy mɛ fɛ syi nê-á n yo nɛ: «Yé nàh fɛ tir yó ñtɛ pɪ n pi ñmɔ kɛnɛ».

Ñ tyítúkúnìnɛ: Fòkòvyǎhnì névi tyípinì nónó-á sɛ nàh plɛ sɛpi ye yò: Ñ pékénóle, ànê ñ fòkòvyǎhnìnɛ, ànê ñ kùkùtǎhkìlɛ, ànê ñ yí yúkú-ñkɛnɛ. Ñ dyɔ nàh n kwɛ névi tyílɛ. Wó déno tyí nɔ ñ tyí. Névi-à de ñ tyí ñ dyɔ nàh n fwɔ kɛlɛ, kàh sɔ ye náhnàh pɪ. Kèyǎhlɛ wàh sɔ mɛ nɛpékè pɪ n pi, ǎ kè pɪ sònkɔ nê-á nɔ ñmɔ tyí képah pɪ. No téló tɛ-á yīnɛ yōre nónó wénóle, ñ dyɔ nàh n kwɛ sɛpi tyílɛ.

5) Kàrnó sǎhnóle

Kéne tò kénkō mɛ sǎhpú kàrn sɛbéy gbò gbōnkenúkò-ò sɔkɔ.

Yínpóle

Wínwéy kàrnó sɔkɔ, yínpó tyí yōre ñgbɛ mɛ.

Kè kɪ fɛ wɛy wǎrkɪ dùkù núkúnó tónó wah. Sɔ-á: **dah, dah, dahle.**

Dàh yínpó ye kè kō kè n pɪ: **dàhle.**

Dáh yínpó ye kè kō kè n pɪ: **dáhle.**

Dah yínpó ye kè kō kè n pɪ: **dahle.**

Yínpó dukenɔ kwɔ mɛ wínwéy sɔkɔ.

- Dòdò yínpó mɛ, nê-á n ye tíkínó yínpóle.

- Léyy yínpó mɛ, nê-á n ye dókónó yínpóle.

- Niyó yínpó mɛ, nê yínpó-á mɛ nuyó sɔkɔ. Kwāh nàh n mɔ képah yō.

- Dókóntikínɔ yínpó mɛ.

- Tíkíndɔkɔnɔ yínpó mɛ.

Yáhkì Yáhnóle

Pàh nɛ yáhkì-á, kè nàh yo nɛ kwó-ò nɛ n wekɪ ñ gblǎy. Yáhkì mɛ yō ye nɛ, á sǎhpú kō pè pī tyi nónó-á mɛ yōrelɛ kàrnó mɛ sɔkɔ. Képah ye, kwó-ò yīnɛ à sǎhpú kō pè nɛ n sō n yah pé gblǎy, nê-á kɪ pè kō pépi tɔ kɪ tyilɛ n sō n wɛ gblǎy. Wāh mɛ ké tyí nɛ yōre wɛ á yáhkì sɔkɔ á yīnɛ ñ wǎl yísyó kɔ.

Kwó-ò yīne à ne n sō tyi yō nónó-á yīne pínóle, wǎh me ké tyí ne sǎhpú sōnɔ kyɪ tyi nónó tyí. À yīne à yǎhkì dékè mɔ pé sɔkɔ, à nǎh yīne à ne n yǎh n̄ gblɔy. À yīne à n̄ gblɔy vi palle yǎhkì mè tyí sɔkɔ.

Yǎhkì-à nɔ, kè n wil kwó-ò tò pɪ dùkù sɔkɔ. N̄te wǎh me ké tyí ne yǎhkì nɔ, à yīne à tyi yísyó pɪ.

1) À kɪ tyi kyɔmɪ

Tyi kyòmínó mè sɔkɔ, à kɪ pé tè-nsah tyi kyɔmɪ yah, té kɪ sǎhpú sōnɔ vi mɔ pé yótyí tinn̄e, àn̄e sé pɔ dùkù tyí yō. képah sɔkɔ, wǎh me ké tyí ne yǎhkì nɔ, tyi nónó-á n de sé gbyēh sō, à kɪ pé dyɔ to kō sɛpile.

2) Sònyahnɔle yótyí wìl-ntàn yō.

Tyi nópɪ dùkù-á me sǒ àn̄e sé pónó yōle, pè kɪ sépi yah wē tyí àn̄e sǎhpúle. Kwó-ò tɔ kɪ fē tir yó, képah nǎh pɪ, wey yó tɔkɔ n̄e-á kɪ á wey mè yah yo wah sǎhpú tyí.

3) Yǎhkì yǎhnóle tyi yō nónó-á me pɔ yīne névyɛ yótyíle, àn̄e kwó-ò-à me tyi nónó kyɔmɪ we

Kwó-ò dyɔ nǎh yīne kè fwo ne yǎhkì mè-á n yǎh yótyínó yīne. Wǎh tir yó yo pé tyí té pè nǎh ké dùkù yah kō pé yíngbɛ sōnɔ sɔkɔ, wǎh ké yah yo pè syah kè nǎh n tē n pɪ pé lékám sɔkɔ.

N̄ tyítúkúnine: À nǎh tyile n pɪ n pne sé yah yō, wǎh sǒnpúle me tyi nǎhnǎhle n kwɔɔ n pɪ. Kǎh pɪ sǛ, à n gbah n tē té yōre nǎh n we n̄ tyípíní yó ntē tyí. Névyɛ-á sō me pé gbò sah n̄ yō sǒ, à nǎh n pɪ képah névile. À n ne n tyah n mɔ n milki sé syì-n̄kēne. Gblɔy vìnó nǎh me n̄mɔ tyí tir sɔkɔ. Kǎh pɪ sǛ, n̄ dyɔ n ne n fwo n̄ tyi yáhtɔkɔnɔle, àn̄e kē wílúkúnine n mɔ n̄ sɔkɔ. N̄ fɔkɔ n vyǎh súú, à n ne n me gblɔy yeɛ n yah n kō névyɛ tyí kúmm n̄ tyi púnɔnɔ sɔkɔ.

Fòkòvyǎhnì névile

N̄ tyi pèplɔle: N̄ pɪ dùkù me yìlɛy yìlɛy, ǎ tyile n kōlɪ n mɔ n pɪ n̄ gblɔy. N̄ dyɔ nǎh n kwne névi tyíle. À me n̄ gblɔy yō. À me kèléké ney tyí kōle. À n yīn n pne n̄ gblɔy yótyíle àn̄e no téló tɔ tyíle. À n̄ne n tah n sah n̄ tyípínì sɔkɔ. n̄mɔ tyí pǎh ne min pínó-á, tò pínó ye. ǎ sórɛle n mɔ n̄ tn̄ tèpu sɔkɔ n̄ lékám, àn̄e n̄ tyi yáhtɔkɔnɔ, àn̄e n̄ yèyí pínóle tyé-ńkēne. N̄mɔ nǎh n̄ tyile n pɪ n dah n mɔ yō kéne dé. Lékam me n̄ tyí. À kɪ fē tir yah tɔkɔ sah di mónóle, té kè kɪ se pɔ wil n̄ tyí. N̄mɔ sōnɔ me ké gblɔy no tyíle. No-á me n̄ne n sō n̄ tyí sɔkɔ, kè nǎh wílúkúnine n mɔ n̄ sɔkɔ. Nónó-á pè nǎh n kɔ gbɪ wèkì yō, ǎ pépile n fwo. Sépe fwónó tyí nɔ n̄ tyí. Wǎh de tir sɔkɔ, à ye de ké sɔkɔ. Kǎh pɪ sǛ, no-à tē kwɔ ńyǎh sɔkɔ, n̄mɔ n tē n we n̄n̄pó. À yīne n̄mɔ pɪ dùkùle, á kɪ fē yo ne:

Á tyípinì nónó-á me n yah yíne, nónó-á me ple ànê nónó náh me ple. Nte fí nê-á yíne vìnmonole névi tyí, nɪ sɔkɔ ye, n wil gbénsê sɔkɔ náh. Áyáh ne á kè yo yòtukule, névi dùkù n wil n dúbí-ńsah; pɪ dùkù n wēkɪ ne áyáh vi mɔ, áyáh yuku yahle; á pínóle névile, képah ye á yèpɔle ànê á tyípinìne nónó-á névyé n yah.

À yíne kwɔ-ò dí Tim La Haye-á nê yo, dùkúnó ńyáh ye me névi tyí: Twǎh twǎhle, fɔkɔvyǎhnìne, yèkwɔrɪle, ànê tnɔ syɪ syɪle. Kéne pɪ dùkúnó ńyáh n we n pne no pól sɔkɔ kwénkwéy. Nte nê-à gbèkè yí névi nê tyí, képah n pɪ tè yínnɛ. Pɪ dùkù nɔpi pól kɪ fɛ névi kɔ à kɪ n pɪ ple, képah náh pɪ, à kɪ n pɪ kètúkùyɔ̃.

Twǎh twǎh névile

Ñ tyi pèplɔle: Ñ sɔnɔ me tükù tükù. Tyi pól yíne ñmɔ tyí, à náh tirlɛ pɪ n kwɔ. Kèkɔyó tyí nɔ n tyí. Tè-à tir yah tɔkɔ n yétí dò kal n lékámne. Wǎh tyi nónónɛ n kyɔmɪ n we kèkɔyó sɔkɔ, sɛ yèkwɔrɪle n mɔ n sɔkɔ súú. Tǎhkì yó me n tyí, nê-á ké gblɔy no télɔ tyíle. Képah à kɔ à n fɛ ne n kwɔ mɔ no pólle. Fòkɔbènɔrɪ névi ye ñne. Kódí náh n yah n kwɔ n tyí. Ñ sɔnyahnɪ-ńkê, ànê n nɛpír pínɔ syɔ̃-ñtàn náhnáhlɛ n yɪkɪ n mɔ n tyí, té n tyíle n nɔ névyé tyí. À n ne n me ànê névyéle gbímegbí, gblɔy núkúní tnɔ tyí náh nɔ n tyí. Ñ tyí nɔ wénpì tyí. Syáh tǎntàn dénɔ tyí nɔ n tyí. Ñ gblɔy gbílkinó névyé kɔ pɛ ñne n sɔ yò kéne.

Káh yo ne nédí kǎrn-á, képah náh me sètòkè ànê sènpɪrɪ swɔle n tɔkɔ dé. Kǎrn mè ye yíne kè tǎn nɔpi yòre wēkɪ.

Yáhnì nɔpi yah me yónóle yǎhkì sébéy sɔkɔ. Képah píkínyahnɔ lékám kwéyne kwɔ-òle n kɔ, ànê sé yah yónɔ tɔle. Yǎhkì-á yíne kè pɔ tyɛ dùkù nêne, ké tɔ me yónóle nénpɔ.

Yǎhkì-à me yǎh palle ànê sǎhpúle, yǎhkì mè tyé-ńsah yíne kè pɔ lésɔ wey wèkì kɔ, képah náh pɪ, kè ne n me nɔ de kéle.

Kàrnóle

1) Á kɪ wāl wilki sésár ñgbē yō, té kɪ wey wèkì tō sah wārki palle sépi yō.

- ♦ Wāl nópi tyí yō me. Sépi wārki dùkù pèpeyne n wèkì.
- ♦ Wey wèkì-à wārki te, kwó-ò kɪ kè kar ñ gblǒy welo núkú núkúle.
- ♦ Képah náh, à kɪ kè tō n kar súú.
- ♦ Képah náh, à kɪ tō kè kar welo núkú núkúle, té kɪ wey yō wɔle n gbah n yo wey wèkì sɔkɔ.
- ♦ Té kɪ sáhpú kō, pè kɪ wey yō yah wilki welo nópi pól sɔkɔ.
- ♦ Képah-à wèkì te, kwó-ò kɪ kè tō wārki ké sètàhkì sò, té kɪ kè kar gbáhyí tónó kénkōle, kɪ séle n wèkì palle lésyíle.

2) À kɪ wey yō mɔ wey wèkì sètàhkì sò, té kɪ sáhpú kō pè kɪ kè kar gbáhyí tónó kénkōle. Wey yō-à kar ple, sáhpú kɪ fē lésō yókè pī pé gblǒy.

3) À kɪ yókè wārki wey yō sètàhkì sò, sáhpú kō pè kɪ kè kar gbáhyí tónó, képah náh pɪ gbáhyí nyáhle.

4) Képah sɔkɔ, sètayah sán-à me túnó sètayahle, à kɪ kè yah wilki ké wahy mót-ńkê tē-nsah sɔkɔ, kɪ wārki yókè sètàhkì sò pè kō pè kɪ kar.

5) Képah-à tye, à kɪ sètayah túnó mè mɔ ké duke pólle. Sǎ-á: a, ā, ah, āh mónóle. Té kɪ ye sáhpú kɪ séle n kar. Ñte kárn tyah sō gben-à, túnó sètayah ànê yǐnpǎ núkú ó kɪ kar lésōle.

Kwó-ò pɪ dùkù sɔkɔ, à yīne à ñ gbǒyne n tiki mɔ à yīne sáh -ò kèdùkùle, sǎnko à tē we ñ dùkù pī yǐí. À náh yīne à ñ gbǒyne n pɪ gblò kal ñne. Nê-á tyi ñgbēne névi pínɛnɔ kwónó sɔkɔ, képah ye pɪ ñ sōnɔ dùkù pínóle; wáh me n sō dùkù nēne, ànê wáh me wáhwáh dùkù nēne ñ tyípinì sɔkɔ.

1. Névi dùkùle

Névi kèdùkù kɪ fē wil ñ dúbí-ńsah dùkù sɔkɔ, sǎ-á wín kéle n yo ne syínɔnɔ-á. Képah kɪ fē wil tē wil-ńsah tyí, ñ yíkì tyí, ànê wáh me sēle, képah náh pɪ díne. Dúbípú pɪ dùkù tɔ kɪ fē we pé wénpì tyí sǎ, kɪ n yuku knɔ knɔle.

2. Pɪ dùkùle

Névi kèdùkù ye n kne n pɔ wilki n mɔ ñ pɪ dùkù sɔkɔ. Ñte kè n vi n mɔ n pne tē kwɔ gbíne ñ wénpir sɔkɔ, ànê wáh kwónó nónóne n we ñ pínɛnɔ náh. Ñ gblǒy tē dùkù tɔ kɪ fē à vi mɔ ànê wáh sē tyi nónó yō, ànê nónó dékè-á me ñ sɔkɔ.

3. Néville

Pàh ne névi-á, á kɪ ne á wil gbénsê nê-á á n yah, képah-á. Kè kɪ fē pɪ á pɪ dùkù tɔle.

Névi pínɛnɔ sɔnɔ òkù pínóɛ.

Á náh fɛ n yāh n pɪ névi pínɛnɔ sɔnɔ tyí yō, né á náh yāh ò kèòkùnó yísyó yō.

Névi pínɛnɔ kèòkùlɛ: Nê mɛ névi pínɛnɔɛ ?

1. Névi ye nê-á pɪ tɛ, nê á mɛ ye gbókwardɔnɔ, ànê ye túkúrí sɔkɔ. Tɛ mɛ n yīn n pɛ ò tyi yáhnɔkɔnɔɛ.
2. À kɪ fɛ ò minnɛ pɪ ò dúdípu vyāh kɛnɛ.
3. À kɪ fɛ tir pɪ ò yéngbɛ sɔnɔɛ.
4. À kɪ fɛ tir yah tɔkɔ, tɛ kɪ yīn kɛ yō tyilɛ.
5. Tir nê-á yīnɛ ònɛ á kè pī, ò tɛ nɛ n sō tɛlɔ tyí sɔkɔ.
6. À n kwɔ n mɔ n pɛ névyɛɛ.
7. Kwāh wénpnɛ-ò ye ònɛ.
8. À ò gblɔyɛ n tɛ n pɛ.
9. Sɔnɔ pèplɔ mɛ ò tyí. À kɪ fɛ tir yah tɔ sah yō, kɪ nɔ tɛlɔ vi mɔ.
10. À ò gblɔy yōre pī, à nɔ ò gblɔy tyí.
11. À kɪ fɛ tɔ pɪ, tɛ kɪ fɛ ò pɪ pɪ tyi yah tɔkɔ.
12. À n sō n pɛ ò kwɛy min pɪ òkù tyí, ànê òsɔ tyí sɔkɔ.
13. À kɪ fɛ ò yīn-nsah tɔkɔ ò kɛtɛ sɔkɔ.
14. Yīn-nsah mɛ ò tyí tɔwɛ nuyó.

Áyāh névi pínɛnɔ òkù wɛ pɔ tyɛ sɔ, kè yīnɛ à yōyénɛ n sah ò yō ò kwɔ gbɛnɛ.

6) Núkúnúkú, tú-ńkê sɛtyahlɔ nónó pɪ sɔkɔ, à kɪ sɛ wārki sésár ògbɛ yō ànê túnɔ sɛtyah sán mɛnɛ. Tɛ kɪ sáhpú kɔ pɛ kɪ túnɔ sɛtyah ògbò kar, tɛ kɪ pyɛ yókè kar.

Tò nê yah-á n yō yò, kɛ yōre mɛ dò. Sáhpú-à nê pínyĩ-ńkê kwɔ-ò kɪ ò syɪ kɛ yō.

7) Képah náh, à kɪ ye sáhpú kɔ pɛ kɪ yónɛ yah kɔ sɛtyah túnɔ mɛ-á mɛ nónó sɔkɔ. Kwɔ-ò kɪ pé yónɛ nópilɛ n wārki sésár ògbɛ yō pɛ kɔ pɛ kɪ n kar. Pàh sɛ kar tɛ, sɛtyah nê-á wɛ sɔkɔ, à kɪ pɛ kɔ pɛ kɪ kɛ yah kɔ yónɛ nópilɛ sɔkɔ.

Sɛtyah sán-à pɪ tú-ńkê sɛtyahlɛ

Túnɔ sɛtyahlɔ nónó-á yé wɛ sɔkɔ, à kɪ sɛ wārki sésár ògbɛ yō. Sáhpú kɪ túnɔ sɛtyah ògbò kar, tɛ kɪ pyɛ sɛ kwɔ mɔ yókè kɪ kar.

Képah náh, tú-ńkê sɛtyah nê-á yé n sáh, kwɔ-ò kɪ kɛ wārki sésár ògbɛ yō. Tɛ túnɔ sɛtyahlɔ nónó-á yé sáh sɔkɔ, à kɪ sɛpilɛ n tɔkɔ n tahlɪ tú-ńkê sɛtyah sán mɛ tyí, kɪ yónɛ nópilɛ n wārki. Képah tɔ kɪ pɪ túnɔ sɛtyahlɔ nópilɛ tɔnyahnɔɛ.

À kɪ kǎrn pɪ pɪ tò 2 – 4 ànê yǐnpɔ́ tyí pól tɔ́ kar sésár syíkèy yō.

À kɪ tú-ńkê sèt看yah tɔ́kɔ, ànê túnɔ́ sèt看yahlo nónó-á me sésár ñgbê yō, kɪ n tahlɪ wê tyí sǎhpú kɔ́ pè kɪ n kar. Té kɪ pè kɔ́ pè kɪ túnɔ́ sèt看yah ñgbò kar, té kɪ pyê sè kwɔ́ mɔ́ kar yókèlè.

Képah náh sǎhpú kɪ yónè yah kɔ́, tú-ńkê sèt看yah mè-á me nónó sɔ́kɔ. Té kwɔ́-ò kɪ sè wǎrkɪ pè kɔ́ pè kɪ n kar.

Gblǎy núkúní sébéy sɔ́kɔ kǎrnóle: Sébéy sɔ́kɔ kar kar tē nê-á sébéy gbèyìnè sòlè, kwɔ́-ò kɪ sé wèlɔ wǎllè n kar pè kɪ n nohnɪ n yo pé fɔ́kɔnɪ sɔ́kɔ.

Sǎhpú ñgbò kɪ wèlɔ wǎrkɪ dùkù yah palle, té kɪ sè kar sǎh yah pé gblǎy pé fɔ́kɔnɪ sɔ́kɔ kwéy.

Képah náh, nónó-à me fē kè kar n pi, à kɪ pè kɔ́ pè kɪ séle n kar n fīn n mɔ́ wēne n kɔ́ wèkì núkú núkúle.

Núkúnúkú, sǎh-ò yó kɪ sébéy gbòyò sò wǎrkínɔ́ wèkì gben kar sǎhpú télɔ́ kɔ́ pè kɪ n yohnɪ n syi n yo. Ñnì kɪ wèkì ní-ò kar pè kɔ́ pè kɪ n yohnɪ n syi yo. Yé kɪ n pɪ sè fɔ́ɔ́ kɪ pɔ́ sè kar tē.

- ♦ Sébéy gbòyò sò yīne kè kar tē kar gbíne.
- ♦ Sǎpú yīne pè sébéy mè ó kar gbáhyí náhnáhle gbò.
- ♦ Kwɔ́-ò kɪ ye sǎhpú kɔ́ pè kɪ n kar pé gblǎy, à náh yīne à pé dyahle n tē n kar.

Kwɔ́-ò kɪ sǎhpú kɔ́ pè kɪ wèlɔ yo, yónè nópi-á me nónó sɔ́kɔ. Pàh n yo, à kɪ séle n wǎrkɪ sésár ñgbê yō. Pàh pɔ́ tyah wǎrkínóle, yónè nónó-á pè yo, à kɪ sé gbró yo pè kɔ́ pè kɪ wǎrkɪ nóhnwǎrkúnɔ́ sɔ́kɔ. Tàn nónó-á kɪ fē pɪ gbò sɔ́kɔ kǎrnɔ́ tyí tinnè, sènkɔ́ we yò.

Kǎrnɔ́ tinnè

Kwɔ́-ò kɪ fē lékám yó we ásô. À kɪ á yǐngbê tyí yah kɔ́.

Tàn nónó-á me dòhnìnóle ásô, sé n tyah dòdò, ñ té ne n tah n yuku. À kɪ kè tyah dòdò kɪ n yuku táhnɔ́ tyí.

Wàh pópó n yuku yahle, à yīne à kè yah sǎhpú-à me náh tinn tyí pǐ yǐ palle.

Ké gben-á nêne

Sǎhpú pól yīne pè wey núkú, képah náh pɪ yókè núkú yah pé mréy sébéy sɔ́kɔ, pè mó sè wǎrkɪ pé gblǎy.

Ké ní-òle

Sǎhpú kɪ tir yó sò wǎrkɪ. Pè kɪ fē yípêy, képah náh pɪ gbénkyɔ́, képah náh pɪ yí náhnáh yni wǎrkɪ.

Képah tyí náh, pè kɪ wey yó tɔ́kɔ pé sébéynɔ́ sɔ́kɔ kɪ ké kór wǎrkɪ. Pè kɪ tɔ́ fē tē nímí nímíne kɪ sébéynɔ́ wǎrkɪ wê kɔ́ tyi yísyó tyí yō. Gblǎy núkúní tò nê tyí-á n yo yò, kè me tah. Ñte nónó tyí-à pɪ tyígbólóle, sè kɪ fē tekɪ mɔ́ nédî kǎrn yah tē-ò tyí, pè kɪ sè mɔ́ sébéynɔ́ sɔ́kɔ névyè kɪ n kar.

Kwó-ò kɪ wārki wārki gbàhnì yōrele sáhpú wēki té kɪ yo pé tyí ne kárnó-á n tyah gbèyìnène à n yuku gbòyòle. Kǎh n tɔkɔ yòtah à n tiki sètàhkì sò. À yīne à sébéy tē n yīn dükùle pè wēki.

c) Wǎrkínóle.

Kǎrn tyah sòle, à kɪ wǎrkínó dukenɔ nyáh nópi wārki sésár ñgbē yō sáhpú wēki.

Kwó-ò kɪ sáhpú wēki ne wīn wey sètyahlo pól-á n wārki wārki dükúnó nyáh nópi óle. Nkế nê-à n tah sah, tē-á kɪ kwāh n wārki n pne.

À kɪ sáhpú kō pè kɪ pé gbàn vi mɔ dükù sǎh gbáhyí dan yísyóle, té kɪ pyě wārki pé sésár pī yō.

Wàh me ké tyí ne pè dar wǎrkínóle súú, à kɪ pè kō pè kɪ gbò vi mɔ dükù sǎh kǎrn sèpìn tǔ-ò sòle, képah nǎh pɪ ké sèpìn nyáh-ò sòle. Képah-à pɪ te, à kɪ lésò kǎrn yīn mɔ lékámkámne kɪ sǒré mɔ pé sɔkɔ. À kɪ yo pé tyí ne nê-à kɪ ne yōre we pé kwlónó tyí, tē ne n pɔ n pɔ kǎrn sɔkɔ sōmesó.

Tǔnyahnóle

Wàh ñ syɪ kwónó nónó yō, té sè nǎh pī yīí, à tō yīne à ñ syɪ sé yō, à mó sé yòhnì pól wārki sésár ñgbē yō. Nénúkù kɪ pɔ yònì tǔnó, képah nǎh pɪ nyáh kar sésár ñgbē yō. Pàh nê kàr-ñkēne plɛ, à kɪ ké yah tō sah yo pé tyí.

Syɪbɪ tyí yō se me, névi-à ku tē ?

Syɪbɪ tyí yō se me, névi-à ku tē ?
tē

Syɪbɪ tyí yō se me, névi-à ku tē ?
tē
è

a ah e eh ɪ ε i o oh ɔ u

1 Syɪbɪ tyí yõ se mɛ, névi-à ku tɛ ?
tɛ
ɛ

2

ɛ	ɛ	ɛ	ɛ
tɛ	tɛ	kɛ	kɛ

3

tɛ
tɛ
kɛ
kɛ

4

tɛ	tɛ	kɛ	kɛ
tɔ	tɔ	kɔ	kɔ
tɔ	tɔ	kɔ	kɔ

	1	tɛ	2	kɛ	3	tɔ	4	kɔ
		tɛ		kɛ		tɔ		kɔ
		tɛ		kɛ		tɔ		kɔ

* Pyɛ kɔlɛ Wo kɔ́, tɛ tɔlɛ Twah kɔ́.
Pyɛ kɔlɛ Wo kɔ́, tɛ kɔlɛ Twah kɔ́.
Pyɛ tɔlɛ Wo kɔ́, tɛ kɔlɛ Twah kɔ́.

b) Kàrnóle

Kàrn tyah sɔ gbenne, kwɔ-ò kɪ wɪnwéy sɛtyahlɔ pól wārki sésár-ɲgbɛ yõ. Té kɪ kɛ yah nónó-á mɛ n wārki n yuku yah núkúle, à kɪ sépi wārki gbàh núkú yõ.

Nónó-á n tyah yòtah gbòyòlɛ, tɛ n kore n yuku gbèyɪnɛnɛ kɪ pɔ tyɛ gbòyòlɛ.

Sɔ́-á: a s e

Nónó-á mɛ yílkínsàhnɔ sɔ́ gbàh tóm yõ.

Sɔ́-á: i l k t

Nónó-á mɛ tyah gbèyɪnɛnɛ à kore yuku gbòyòlɛ, tɛ sé syɪ pɔ gbèyɪnɛnɛ.

Sɔ́-á: ɔ

Nónó ywɔ́-á n tiki gbàh sètàhkɪ sò.

Sɔ́-á: p q y

Sé pól mɛ wārkinóle sébéy mɛ gbò gbɔnní-ò sɔkɔ. Kwɔ-ò kɪ yah tɛ nénpó.

Sépi-à tyɛ, à kɪ yɛ sáhpú kɔ́ pɛ kɪ sɛtyahlɔ nɔpi yāh sé dan pĩ. Képah-à tyɛ, à kɪ pɛ wɛkɪ nɛ kàrnɔ nāh tah, ɲtɛ sɛtyahlɔ pól kàrnɔpɪnɔ ó-á tah. Nê-à tɛ wɛ sé pólle n kar, tɛ nāh sébéy yó ɲtɛ kar n kwɔlɔ n pi, ànɛ tɛ nāh sébéy yó ɲtɛ wārki n kwɔlɔ n pi.

Kwónó gbenne

Kǎrn tyah sō ànê kǎrn yòhnì téló náh me núkúle. Lésòle sètyah náh me n kar. Lésò kwónó yō ye pɪ, nê-á yi gben kwónóle, kɪ képah tò pɪ n sɔkɔ dùkù yah yò sáhpú wēkɪ.

a) Yáhkùle

Yáhkù sɔkɔ, á kɪ yi gben kwónó yah mót-ńsah wēkɪ.

Képah ye pɪ:

À tē we n kar n pne, té n wārki n pne á kwil wey sɔkɔ.

À drɔle n kō n pne sébéy sɔkɔ.

À tuke mɔ wē yō à kè yah tyi nónó-á me yé kwille n kwlɔ.

Yi gben tyí yah yónó-à tyɛ, à kɪ yi ní-ò kǎrn yah mót-ńsah tɔle pè wēkɪ, képah nê-á:

No pól kɪ fē wān mɔ pé pínó yō kǎrn ànê sébéynó yísyó kárnó gbò yō.

No pól kɪ fē pé gblōy tyí pekɪ kárnó ànê wárkínó gbò yō. Kwót-ò ànê sáhpú yīne yè lékámne wē kō kǎrn tyí tinnɛ.

b d f gb k l m n p r s t v w y

1 Wáh ne á yíní káh dé, séle n wu palle.

dé

2

é	ě	é	ò
dé	dě	dé	dò

3

dé
dě
dé
dò

4

dé	dě	dé	dò
ké	kě	ké	kò
té	tě	yé	yò

1	yé yè	2	tót tò	3	yýt yò	4	kó ko	5	yò yo
---	----------	---	-----------	---	-----------	---	----------	---	----------

Τὸ κῶμικόν ἐστι

No pól pĩ ne kēkĩ tòfwókì gben-à sàh-nkêne ple, wàh sǎ á
tah sah ké syì-nsah tǒ sah mǎ sǎ, kēkĩ mè nàh n ple n pi.
Tòfwónì wèkì yǎ-à pǎ we nɔyǒ nê nàh sah palle, tòfwónì
wàl nónó-á n tē kéne wèkì yǒ, sé sàhnó n tah. Sè nàh n yĩn
n pne palle pólle.

Képah ye, nédî kwónó tɔ me sé, fĩ yó-à we nê náh pĩ yíí,
nónó pól-á n syí ké tyí, yõre náh n we sé sɔkɔ. Sé sáhpú n
kwɔlɔ yõ kéñe.

Képah ye, kwó-ò yīne à kyò̀mìnóle n pì gbímegbí kwónó kedyâh-à pĩ yīí gbí nêne, à mó pyě sán tyah. Kar gbí ye à kù pĩ sáhpú-à me sésár ñgbě tò pĩ yīí.

Wey wèkì tinnε:

Gbí nê-á sáphú kɪ tú-ńkê sèyah ànê túnó sètyahlɔlɛ n
kwrɔ n mɔ n kar, légbí ye á kɪ pĩ sètyahlɔ-à mɛ pĩ yíí.
Sètyahlɔ nónó náh pĩ yíí, à yĩnɛ à n syɪ sé yō tńyahno
sólɛ. Sáhpú-à mɛ n kàrnɔnɛ-ńkêɛ súú, à yĩnɛ à n syɪ sé yō
fóó pè pɔ sè pĩ.

Wàh me ké tyí ne pé pĩ sáhpú-à kɪ me kàrnó pí yíí, à náh yĩne à ne n yah sáhpú lékám tãn ó tyí. À yĩne à kè yah no pól-à me kè pĩ yíí.

Kwónó yòh nê-á ké gblǒy kwónó yòhni télólé.

3) Sésár ñgbě yō wárkínóle

Kwó-ò yīne à ye nēpī tǒmí, képah náh pī nēpī ñyēh kyí sètyah mè wārki sésár ñgbě yō, pàh tē kè wārki kwó ñmò nìvìle, à náh yīne à pè gbah tē lésò óle ne pè kè tǒ n sah n wārki. Wárkínó náh fē pé pól wēki n pi ke núkúle.

4) Sésár yō wárkínóle:

Kwó-ò kí yo sáhpú pól tyí pè kí sètyah mè wārki pé sésár pī yō. Té kí ye pè kí wàl wilki té kí pyě kè wārki. À kí n vi pé náhle kí pé wārki dùkùle n yah, té kí péle n yohni n mǎ. À náh yīne à tē nénúkù ó yō, tǐlǒ syi pǎ wārki tē.

Wàh no pól tyí yah tē, à kí ñ syi sètyah mè wárkínó yō sésár ñgbě yō. Képah sǎkǎ névye náhnáh-à me ké fí nē pilki wārki, à kí kè yo pé tyí pè kí nēnpó kyòmí n yah palle. Sètyah mè wárkínó-à me tah, yé kè wārki gbáhyí náhnáhlé.

Ñwǒ kèpil tǒ pī dùkùle: Tyísán yó ye à kí, sáhpú wēki nē-á pè náh kè we yah, té kè me sèmìrkì sǎkǎ.

5) Nóhnwárkínóle

À tǎkǎ kwónó gben tyí fǒǒ à kyí syi kwónó kwó-ò tyí, kwó-ò kí yókè núkú, képah náh pī yónè nínì yo sáhpú kǒ pè kí wārki. Yàh pǎ n yuku sébéy tyé-ńsah sǎkǎ, à kí welǒle n yo sáhpú kǒ pè kí n nohni té kí n wārki.

Wárkínóle

1) Wárkínó sǎh dùkùle

Wàh me kí tyí ne á wárkínóle sáhpú wēki, á kí sètyah ñgbò wārki gbǒ sésár ñgbě yō, té kí á gbò vi mǎ dùkùle pè wēki.

Yàh lésò sètyah wárkínóle n sǎh, kwó-ò kí kè wārki yáhfàn syi gbí nǒ-ńkê sǎkǎ. Ké wārki dùkù gbǒ tǎ-à se me n sǎh, tyí tǐ mè-à pī gbí nē óle, à kí pyě képah dohni. Sètyah sǎn wárkínó wékínóle ké gbǒ sǎkǎ, ànê ké gbò vi mǎ n kǒ dùkù tǒle.

Sètyah sǎn wārki dùkù wékínóle wey wēkì yō. Ké tǎn tǎn-á yīne sè tē kǒ sǒ ké yō.

Sáhpú kí sètyah mè wárkínó sǎh kèngblǒle. Pè kí gbàn yǒ fí yáhkí sǎkǎ yīnyō, té kí kè wārki pé sésár pī yō, té kí pyě wārki kayenó sǎkǎ.

2) Gbò vi mǎ dùkùle

Kwó-ò kí gbò vi mǎ dùkùle sáhpú wēki pè kí kéle n sǎh. À yīne à ñ lékám sah tir núkúle. Wàh gbò vi mǎ dùkùle sáhpúle n wēki, à yīne à ñ náh vi mǎ pè kǒ. Wàh képah pī tē, à kí ñ yah vi mǎ n yah sáhpú-à me kéle n pī ple.